

колективна праця впливала на учнів, які до цього не займалися нічим подібним. Можемо підкреслити, що найбільший ефект впровадження трудового навчання мало серед дітей молодшого шкільного віку, тому доцільно було б екстраполювати цей досвід у сьогодення. З часом таке захоплення трудовою діяльністю входило в звичку, а згодом переростало в необхідність. Важливим є й те, що учні не просто виконували завдання, вони вчилися в цьому процесі. Хоча ведення діяльності було самостійним, поряд завжди був учитель, який пояснював чи допомагав з виконанням поставленого завдання [4].

Важливим виховним засобом Дж. Дьюї розглядає шкільне самоврядування: активну участь дітей у вирішенні питань внутрішньошкільного життя; в організації праці – виконанні у шкільних майстернях замовлень населення, робіт для задоволення власних потреб; у випуску власної шкільної газети (як правило, щотижневика), у якій би висвітлювалися новини шкільного і міського (чи сільського) життя; в організації учнівських клубів та об'єднань; в організації зв'язків із зовнішнім світом – зустрічі з ученими, державними і громадськими діячами тощо.

Враховуючи актуальність даної теми в наш час, можемо зазначити, що діяльність Чиказької школи-лабораторії і Джона Дьюї, як педагога-реформатора, має неабияке значення для подальшого розвитку трудового навчання не лише в американських школах, але й в усьому світі. Його методи та принципи роботи не втрачають свого значення і в наші дні, оскільки в останні роки значно загострилась проблема трудової підготовки молоді. Окрім того, така модель школи сприяє розширенню світогляду учнів та розвитку їх ціннісних орієнтацій.

Список використаної літератури

1. Горшкова В. В. Интерпретации педагогической концепции Дж. Дьюи в российской педагогике 20-30 гг. XX в. / В. В. Горшкова // Педагогика. – 2009. – № 1. – С. 63–72.
2. Коваленко В. О. Вплив ідей Д. Дьюї на українську школу і педагогіку. 1920-1930 рр. / В. Коваленко // Шлях освіти. – 1997. – №4. – С. 51-55.
3. Коваленко В. О. Ідеї трудового виховання у педагогічній спадщині Дж. Дьюї / В. О. Коваленко // Ніжинський держ. пед. ун-т імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2003. – № 3. – С. 1–4.
4. Корнетов Г. Б. Прогрессивистская педагогика Дж. Дьюи / Г. Б. Корнетов // Школьные технологии. – 2007. – № 6. – С. 54–63.
5. Кравцова Н. Г. Педагогічні основи діяльності Чиказької експериментальної школи-лабораторії Джона Дьюї: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. Г. Кравцова – Полтава: Б.в., 2008. – 20 с.

Владислав Короткіх

“ТРЕНОС” МЕЛЕТІЯ СМОТРИЦЬКОГО ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ І ПОЛЕМІЧНИЙ ТВІР

Однією з найяскравіших сторінок в історії України, без сумніву, можна вважати культурне життя на зламі XVI – XVII століть. Ця доба насичена цікавими і яскравими постатями, які здійснили великий вплив на розвиток суспільної думки, освіти і науки. Однією з таких постатей є Максим (у чернецтві Мелетій) Смотрицький (1572 – 1633 рр.) – видатний педагог, філолог, письменник-полеміст, автор славнозвісного “Треносу”.

Народився Мелетій у місті Смотрич на Поділлі в шляхетській родині. Його батько Герасим Смотрицький належить до знаних письменників – полемістів XVI століття, був ректором Острозької школи, де Смотрицький отримав початкову освіту. Проте першими його вчителями були батько і майбутній Константинопольський патріарх Кирило Лукаріс [2, с. 18].

З 1594 р. за сприяння князя К. Острозького М. Смотрицький навчається у Віленській Академії. Після завершення навчання Смотрицький здобуває перший педагогічний досвід у якості домашнього вчителя в родині князя Соломерецького. Згодом мав можливість слухати лекції в університетах німецьких міст Лейпціг, Вітенберг, Нюрнберг, де на той час панували ідеї реформації та тривала доба ренесансу.

З 1608 р. викладає у Віленській братській школі. Саме тут у 1610 р. побачив світ його славетний “Тренос, або Лямент єдиної вселенської апостольської східної церкви” [3, с. 79], написаний у самий розпал релігійної полеміки, викликані Берестейською церковною унією 1596 р.

Відомий літературознавець М. Возняк у своїй фундаментальній праці “Історія української літератури” (т. 1-3, 1920-1924 рр.) дав таку оцінку цьому твору: “Тренос” Смотрицького – це найкращий вицвіт його літературного хисту, zarazом вершок усієї полеміки православних супроти уніатів і католиків. У своєму творі автор виявив такий літературний хист, що відразу вибився на першу літературну силу та встиг протягом звиш двадцяти літ удержатися на вершку, зуживаючи перо на тодішню злободенну справу – релігійну полеміку” [1, с. 487, 490].

Аналізуючи “Тренос”, слід зазначити, що це не тільки яскравий приклад української полемічної літератури, що має оригінальний стиль та форму й має на меті розкрити всі недоліки католиків та уніатів, їхні свавільні утиски православного люду і всього православ'я, також вказати на зловживання православних ієрархів, які відступили від Божого заповіту. Твір має потужний освітній потенціал, адже дає можливість скласти враження про педагогічні ідеї та погляди М. Смотрицького.

Саме християнський гуманізм М. Смотрицького заслуговує на докладне вивчення в руслі сучасної педагогічної системи таких підходів, як індивідуальний та диференційний, дитиноцентризм та інші. На переконання самого Смотрицького, гуманізм можливо виховати лише завдяки духовному самовдосконаленню особи, яке неодмінно повинно базуватися на християнських цінностях. Професор І. Пасічник зазначає, що “теорія гуманізму М. Смотрицького будується на трирівневій послідовності: сім'я (як наслідування), освіта (як цілеспрямована діяльність), самовиховання (стійкі моральні християнські принципи)” [2, с. 5].

Будучи знайомим з провідними ідеями античних і середньовічних філософів, гуманістів доби Відродження, педагог намагався перенести їх досвід на національний ґрунт. Також ці ідеї були суголосними з провідними принципами етнопедагогіки, яка увібрала у себе народну мораль і погляди на виховання, навчання, відносини у сім'ї і міжособистісні відносини тощо. Про це можуть свідчити образи, які використовував автор у “Треносі” – забута і зневажена Православна Церква персоніфікується в образ покинутої і зрадженної матері, яка намагається достукатися до своїх недолюблених дітей: “діток народила і зростила, а вони зреклися мене, стали мені посміховиськом і глумом” [5, с. 412]. У цьому ми вбачаємо провідний принцип народної педагогіки – беззаперечна повага до старших, особливо до батьків. У народному розумінні немає нічого гіршого, ніж зневажити і забути про батьків, поводитися недостойно і заплямувати честь родини. “Нащо ліпший клад, коли в дітках лад” – говорить народна мудрість. До народної образної мови вдається і письменник: “Бо як овоч гарний про гарне дерево свідчить, так і гарні діток звичаї про гарне родичів життя повідають” [5, с. 412]. Недотримання цієї догматичної доктрини, нехтування віковичними традиціями прашурів призводить до морального занепаду, що позначається і на тих, хто повинен навчати і на тих, кого повинні навчати – “старші мої одуріли, молодь моя здичавіла, дочки мої до розпусти вдалися” [5, с. 412]. Звернення до образу матері символічне, цей образ є сакральним для кожного українця.

Особливе місце відводиться “пасторам народу”, його “вихователям і провідникам християнської моралі” – єпископам, архієреям, святим отцям. За прикладом Бога вони повинні навчати народ і спонукати його до самовдосконалення через аналіз і спокутування особистих недоліків. Ця ідея втілюється в образах отця (Господа Бога) і неслухняних дітей (пастви). Особливо наголошується на результаті виховання (позитивного чи негативного залежно від вибору поведінки людини): “Такбо мовиться: “Жити

будете, аби люди, бачачи ваші добрі вчинки, хвалили вітця вашого... бо ж синівською безбожністю є до родичів непоштивість” [4, с. 413].

Народні ідеали про рівність у суспільстві, які поєднуються з основними принципами гуманізму Смотрицький говорить так: “У вас невільник і вільний у Христі-спасителі і щодо науки, щодо направи та поправи, і в справедливості однакову вагу має” [4, с. 415]. Тільки особисте самовиховання і самовдосконалення можуть звеличити одну людину з-поміж інших. Кожна людина повинна прагнути духовного ідеалу. У зв’язку з цим наголошується неабияка цінність власного прикладу вихователя, він сам має досягнути ідеалу і лише тоді отримає моральне право повчати інших: “... ви побожного життя зразкові вчителі, ви безбожного проживання запеклі гонителі, ви словом і ділом пастирі, бо відали, що святі не стільки словами, скільки ділами зверхників на добро наворачтаються...”, “будьте прикладом вірним у мові, у спілкуванні, у любові, у вірі, у чистоті”, “... не словом, а вчинком учителями бути старайтесь” [4, с. 415]. Ідеї виховання на власному позитивному прикладі перегукуються з ідеями видатних педагогів, починаючи ще з часів Я. Коменського.

Для досягнення духовного ідеалу необхідно постійно боротися зі своєю гріховною натурою, викорінювати недоліки і прагнути до виховання високих моральних принципів. Людина за своєю природою не ідеальна, але їй властиво аналізувати свої слабкі сторони і прагнути змінитися на краще. Саме цей душевний порив відрізняє людину від тварини, наближає її до Бога і є спробою відшукати втрачений Рай: “Набудь страху Божого, проймися сумлінням і пізнай самого себе... Пізнайте самих себе, хто ви є... Лікарю, вилікуй себе самого; вчителю, навчи сам себе спочатку. Отож і ти, сину, собі самому в першу чергу вчини допит, осуди перше себе самого, стань сміливо й без жодної облуди, поєднай Вітця свого, відкрий перед ним рани серця твого, і той тебе зцілить”, “Одкрийте сердечні очі ваші і пізнайте самих себе, пізнайте родителів і родительку ваших, усвідомте, в чийм і яким долі ви народилися” [4, с. 433].

Освіта і виховання – ось головні стимули до якісної зміни людини на краще, про це говорить і народна педагогіка, і європейські гуманісти, і сам Мелетій Смотрицький. У них він вбачає потужну перетворювальну силу, яка дорожче за всі матеріальні блага земного світу, тому саме ці настанови він вкладає в уста матері, яка повчає своїх дітей і намагається повернути їх на шлях істини: “Візьмися за науку охочіш, аніж за срібло. Шануй мудрість, а не золото: знання волі Божої відшукуй, а не перли й каміння дорогоцінне, бо всі ті речі мудрість переважить, і немає на світі нічого, що б з нею зрівнялось” [4, с.430].

Полеміст вказує і на причини, які найчастіше перешкоджають людині досягнути свого ідеалу – це ледарство, недбальство, апатія до всього, непокора і непослух. Етнопедагогіка також вважає такі явища згубними для людини. Смотрицький вибудовує логічну послідовність і чітко вказує, що є першопричиною людського духовного занепаду: “... у дотриманні вказаної вітцем дороги нікчемне недбальство і розпусний непослух подаваному в материнській науці повелінню, а не що інше, спричинивши душевну разом з тілесною згнилість, через яку ані душа до послуху не здатна, ані тіло до виконання обов’язків не вільне...через недбальство в послуші виникла апатія в навчанні, з того розбухла непокора, а з неї розлилося ледарство. Те причиною стало мерзенного недбальства” [4, с. 417].

“Тренос” Мелетія Смотрицького як визначний літературний твір, яскравий приклад полемічної літератури має величезне педагогічне значення. Це певного роду детальна інструкція, яка містить цінні поради, як покращити долю людини, зміцнити її характер, волю, виховати справжнім громадянином і патріотом своєї держави. Основою цього покликани бути гуманізм, християнська мораль, Божі закони і народні принципи виховання. Цей комплекс повинні доповнювати високий рівень самоосвіти і прагнення до самовдосконалення кожної людини. Саме завдяки досягненню таких критеріїв можливо побудувати рівноправне і вільне суспільство, де кожен його громадянин буде взірцем всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Список використаної літератури

1. Возняк М. С. Історія української літератури. У 2 книгах: навч. вид. – Вид. 2-ге, перероб. Кн. 1 / М. С. Возняк. – Львів : Світ, 1992. – 696 с.
2. Кралюк П. Мелетій Смотрицький і українське духовно-культурне відродження кінця XVI – на початку XVII ст./ П. Кралюк. – Острогож, 2007. – 208 с.
3. Українська педагогіка в персоналіях: У 2-х кн. Кн.1: навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 624 с.
4. Хрестоматія з історії української літератури (давня) (для студентів спеціальності “Українська мова і література. Психологія”, “Українська мова і література. Англійська (новогрецька) мова”) / Упор. О. А. Росінська – Донецьк : ДІСО, 2006. – 669 с.

Наталія Ващенко

МЕЦЕНАТСЬКІ ВНЕСКИ ОЛЕКСАНДРА МИШУГИ У ЛЬВІВСЬКУ РЕМІСНИЧО-ТОРГОВУ БУРСУ

Визначний український артист і педагог Олександр Мишуга (1853-1922), чие ім'я золотими літерами вписано в історію української та світової культури, пройшов складний життєвий шлях від “бурсака” до всесвітньо відомої оперної зірки. Проте він ніколи не забував про свої витоки. Початок його нужденного сирітського життя, власні роки навчання в бурсі, а також уроджена душевна шляхетність покликали його допомагати студентам робітничих, і не лише робітничих професій.

Своє навчання маленький Олександрунь (так його брати називали в дитинстві) почав із Львівської Святоюрської бурси. Та в нього був сильний потяг до серйозної науки. Через два роки О. Мишуга покидає бурсу і вступає до гімназії. Потім він так згадував про ці роки: “Життя в гімназії, як і в бурсі Святоюрській, було дуже, дуже нужденним. Я дивуюся й сам нині, як міг його перенести і що в тій страшній нужді не загинув – то хіба чудо...” [1, с. 27].

Із четвертого класу гімназії О. Мишуга перейшов до учительської семінарії у Львові й закінчив її на відмінно та розпочав свою педагогічну діяльність у школі Святої Анни. Він згадував, що з великим запалом узявся за педагогічну роботу, і день і ніч тоді думав, як можна було б поліпшити долю простого люду. Вперше тоді замислився й над віковою періодизацією: в які роки й чому дітей можна навчати, щоб вони найкраще це сприймали і щоб навчання їм пішло на користь. Олександра Пилиповича пригнічували жахливі умови для дітей у школі: відсутність гігієни, погане харчування учнів. Він займався з ними спортом, ранковою гімнастикою, водив на прогулянки.

Заробітна плата в школі була мізерною (20 гульденів на місяць) і для того, щоб вижити й допомагати дітям, Олександр Пилипович давав ще приватні лекції, але й там платили копійки, та О. Мишуга свято вірив, що його сила волі дозволить йому добитися ліпшої долі: “Дуже мені допомогли в моїм житті студії з педагогіки, психології, логіки й естетики. Я любив самотність, давав волю моїм фантастичним думкам, а в грудях відчував якусь вулканічну силу любові до чогось, чого ще сам не міг вияснити й окреслити. Я дуже любив латину” [1, с. 29].

Пізніше, закінчивши студії у Варшаві й Римі, О. Мишуга починає допомагати тим, хто прагнув навчатися, але не мав грошей. Меценатська діяльність О. Мишуги не залишила байдужими тих, кому він допомагав. Так, викладач Львівської Ремісничо-торгової бурси Ярослав Стирянський писав про нього в 1922 році (стаття “Меценат робітничої молоді”): “Усіх пожертвувать, які О. Мишуга склав для бурси, не варто наводити. Вистачить лише згадати, що спочатку він надсилав суми, які досягали кількох сот крон, а пізніше перейшли в тисячі. Найбільшу суму – 25 000 крон – прислав О. Мишуга в 1912 році. За ці гроші бурса купила собі двоповерховий будинок. Одним із могутніх виховних засобів у суспільстві є життя великих людей. Життя Олександра Мишуги – це прекрасний приклад для нашого молодого покоління. Він зумів зійти з висот мистецтва до злободенних справ трудового життя, зумів подати руку меншому братові.